

P&Co: Philips, de eerste twintig jaar

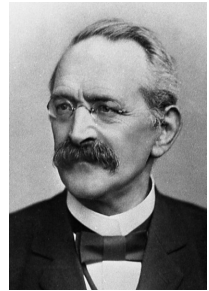
Door: Ton van Schijndel

Frederik Philips (1830-1900) was oorspronkelijk een fabrikant, bankier en handelaar in tabak en koffie uit

Afb 2: Gerard Philips¹⁾

Zaltbommel (zie afb. 1). Zijn zoon Gerard (zie afb. 2) ging studeren in Delft en studeerde af in 1883 als werktuigkundig ingenieur. Na een aantal jaren werk en studie in Glasgow en Londen ging hij in 1891 met zijn vader een vennootschap aan voor het fabriceren van gloeilampen, onder de naam Philips & Co.

Afb. 1: Frederik Philips¹⁾

Eindhoven werd gekozen vanwege de lage lonen in Zuid-Nederland. In Brabant heerste veel armoede.

Daar bewerkten keuterboeren de karige zandgronden. Het beetje industrie dat er was, voornamelijk in tabak en textiel nam wel toe, met name vanwege de lage lonen in dit deel van Brabant. Die lage lonen vormen een belangrijke reden voor Gerard om naar Brabant te komen. De arbeidskrachten heten er ook gezags-getrouw te zijn, nog niet zo mondig en georganiseerd als de jonge vakbewe-gingen in het westen van Nederland.

De eerste gloeilampen-fabriek van Philips is een gebouw op adres Emmasingel 31 in het centrum van Eindhoven. Het oorspronkelijke gebouw dateert uit 1869. In 1871-1872 fungeerde het als draadtrekkerij en draadnagelfabriek.

Afb. 3: de eerste fabriek van Philips, nu museum.²⁾

De fabriek werd verkocht aan een textielfabrikant die er vanaf 1876 bukskin en laken fabriceerde.

In 1888 brak er brand uit; van het pand kon vrijwel niets worden gered.

De herbouw werd nog in 1888 gestart, maar twee jaar later werd het textielbedrijf geliquideerd en kwam het pand leeg te staan.

In 1891 werd het gekocht door Frederik en Gerard Philips voor 12.150 gulden en in gebruik genomen als fabriek voor de productie van gloeilampen (zie afbeeldingen 3 en 4).

Afb. 4: binnenzijde van de eerste Philipsfabriek aan de Emmasingel in Eindhoven. ³⁾

Het gebouw werd een rijksmonument en sinds 2013 is het Philips Museum er gevestigd.

Vader en zoon starten een proeffabricage om zich te specialiseren in de ontwikkeling van de kooldraadlamp. Zij beginnen bewust met een kleinschalige productie, om eerst ervaring op te doen en de kwaliteit van de lampen te garanderen. Zij experimenteren op dat moment nog met meerdere productiemethodes.

Tegen 1892 komt de productie op gang en ontwikkelen ze ongeveer tweehonderd gloeilampen per dag. In 1893 ontwerpt Gerard een innovatieve methode om kwalitatief hoogstaande gloeilampen te produceren, waarna de productie stijgt tot circa 45.000 gloeilampen per jaar.

Tussen 1895 en 1905 steeg de productie van 400.000 tot 4.000.000 lampen per jaar. Dit betekende dat de firma Philips & Co., na AEG en Siemens & Halske, de derde plaats innam op de ranglijst van gloeilampenfabrikanten in Europa.

Begin 1900 maken vader en zoon voor het eerst winst

In 1899 werd Anton Philips (zie afbeelding 5), een jongere broer van Gerard, medefirmant en ging aan de slag als koopman van het familiebedrijf. Er ontstaat een strijd tussen de broers om elkaar te overtreffen. De een probeert meer te verkopen dan de ander kan produceren en vice versa.

Afb. 5: Anton Philips¹⁾

Vader Frederik overlijdt in 1900 op 69-jarige leeftijd.

Gerard en Anton zetten het bedrijf voort en bereiken in de daarop volgende jaren samen vele mijlpalen. Philips breidt uit in Eindhoven (zie ook afb. 6) maar koopt ook andere fabrieken op. Technologische ontwikkelingen zoals de komst van de stoomtram en mechanisatie in de fabrieken zorgen bovendien voor een gemakkelijker productieproces.

Afb. 6: Fabriek van Philips in Eindhoven rond 1900⁴⁾

De perfin P&Co werd gebruikt tussen 1901 en 1912.

Er bestaan twee versies van de perfin P&Co (zie ook het artikel hierover van Nico van der Lee in Perfinpost 142; zie afbeelding7)

Afb. 7: twee versies van P&Co; de tweede versie is alleen in 1912 gebruikt ⁵⁾

De eerste versie van P&Co is te zien op een brief uit november 1901, gericht aan een bedrijf in Amherstburgh in Canada. (zie afbeelding 8).

Er is nog geen poststuk ontdekt met daarop de tweede versie van P&Co.

Afb. 8: brief van Philips & Co uit november 1901 naar Canada ⁶⁾

Vanaf 1912 gebruikte Philips de perfin PHG 1 en PHG 2 (**Philips Gloeilampen**), waaraan nog een apart artikel zal worden gewijd.

Afb. 9: de kooldraad-gloeilamp, die in 1907 vervangen werd door de metaaldraadlamp ²⁾

Op 9 oktober 1907 vond de oprichting plaats van de NV Philips' Metaalgloeilampenfabriek te Eindhoven. In deze aparte NV werd de fabricage van metaaldraadlampen ondergebracht. Binnen enkele jaren produceerde de metaaldraadlampenfabriek 20.000 lampen per dag. Het Philipsbedrijf ontwikkelde zich nu voluit tot een moderne grootindustrie, gebaseerd op massafabricage. De productie van de kooldraadlamp (zie afb. 9) nam geleidelijk in betekenis af.

Afb. 10: Gloeilampenfabricage door vrouwen bij Philips in 1909 ⁷⁾

In 1912 werden de verschillende activiteiten samengebracht in de NV Philips' Gloeilampenfabrieken. Dat is dan ook precies het jaar waarin gestopt wordt met het gebruik van de perfin P&Co en voortaan de perfin PHG 1 gebruikt wordt.

Gerard en Anton Philips werden beiden directeur van de nieuwe vennootschap. Wegens successen kan Philips integreren met een metaal-, glas- en papierfabriek. Hierdoor heeft het de volledige productie van hun gloeilampen in handen.

Het succes van Philips brengt welvaart naar Eindhoven. Meer dan duizend werknemers zijn werkzaam in de fabrieken, driekwart daarvan is vrouw.

Telde Eindhoven in 1890 nog maar 5.000 inwoners, heden ten dage is het een stad met meer dan 240.000 inwoners.

Afb 10: het
Philipsdorp in 1910 ⁸⁾

Maar rond 1900 waren er bijna geen voorzieningen voor alle medewerkers. Een groot deel van de werknemers is uit andere delen van Nederland aangetrokken. Anton Philips weet dat het personeel ook in de buurt moet wonen. Hij sticht in 1910 een fabrieksdorp met de naam Philipsdorp, waarin medewerkers van alle gemakken zijn voorzien (zie afb. 10). Hij laat 'gezonde' woningen bouwen met moestuinen en in het dorp ontstaat een gemeenschap met verschillende voorzieningen zoals een Philipsbakkerij, -drogisterij en een sportveld – dat later zal uitgroeien tot de bekende Philips Sport Vereniging (PSV). Medewerkers werken niet alleen bij het bedrijf, ze wonen er ook.

Wordt vervolgd

Bronnen:

- 1) Foto's van Royal Philips
- 2) Foto gevonden op Wikipedia.nl
- 3) Foto Philips Museum
- 4) Foto Eindhoven in Beeld
- 5) Afbeeldingen uit eigen collectie en van Nico v.d. Lee
- 6) Poststuk gevonden op de Jubileum-cd van de PCN, 2012
- 7) Foto gevonden op Strijp-s.nl
- 8) Foto gevonden op Erfgoedstem.nl
- 9) Teksten op Wikipedia, uit het boek '100 jaar Philips', en npo-kennis.nl werden gebruikt voor het schrijven van dit artikel.